

VYHLEDÁVÁNÍ BIBLIOGRAFICKÝCH A FAKTOGRAFICKÝCH INFORMACÍ A JEJICH OVĚŘOVÁNÍ I.

Obsah

1 Základní terminologie.....	4
2 Selekční údaje v záznamu	5
2.1 Selekční údaje v záznamu monografie.....	8
2.2 Selekční údaje v záznamu seriálu.....	9
3 Katalog Library of Congress	10
Literatura.....	14

Kritéria hodnocení		Způsob ověření
a	Určit selekční údaje v bibliografickém záznamu monografie a pokračujícího díla	Praktické předvedení
b	Vyhledat bibliografický záznam v OPAC (Online Public Access Catalogue) Národní knihovny České republiky dle titulních listů pěti monografií vydaných v různých etapách 20. a 21. stol.	Praktické předvedení
c	Vyhledat dílo českého autora a jeho překlady v katalogu Library of Congress	Praktické předvedení
d	Vyhledat v některé z digitálních knihoven Národní knihovny ČR digitalizované dílo, vydané v 19. století	Praktické předvedení
e	Vyhledat dostupnost monografického a pokračujícího díla české provenience dle titulního listu v centrálních knihovních portálech	Praktické předvedení

Studijní cíle

1. Rozšířit si znalosti o další odborné termíny z oboru.
2. Získat přehled o vyhledávacích údajích v záznamu (viz úkol „a“ v zadání zkoušky).
3. Naučit se hledat v katalogu Kongresové knihovny ve Washingtonu (viz úkol „c“ v zadání zkoušky).

Klíčová slova

Bibliografická informace, faktografická informace, formát MARC21, jmenné selekční údaje, katalog Library of Congress, selekční /vyhledávací údaj, věcné selekční údaje.

Tento modul pro Vás připravila **PhDr. Martina Machátová z MZK**. V případě jakýchkoliv dotazů se ozvěte na e-mail: Martina.Machatova@mzk.cz

Vysvětlivky k ikonám:

Vyhledejte v externím materiálu / Podívejte se na odkaz / Dostudujte si

Pozor, zapamatujte si / Důležité

Shrnutí aneb Co jste se naučili

Dobrovolný úkol

1 Základní terminologie

K tradičním službám knihoven patří poskytování bibliografických a faktografických informací. Tyto služby jsou zakotveny i v zákonu č. 257/2001 Sb. Nejprve si ujasněme pojmy uvedené v názvu tohoto modulu.

Bibliografická/dokumentografická informace

Podává informaci o dokumentu. Bibliografické informace popisují určitý dokument, upozorňují na existenci konkrétního dokumentu a odlišují ho od jiných dokumentů. Základní jednotkou bibliografické informace je **bibliografický údaj**. Bibliografickým údajem je např. autor, název dokumentu či místo vydání. Soubor bibliografických údajů označujeme jako bibliografický záznam. Zápis jednotlivých bibliografických údajů a pořadí údajů v bibliografickém záznamu podléhá určitým pravidlům.

Faktografická informace

„Informace vyznačující se tím, že reprezentuje konkrétní údaje (fakta). Často se vymezuje komplementárně k bibliografické informaci, která poskytuje pouze odkaz na zdroj informace.“ [2]

Většina knihoven nabízí svým uživatelům možnost požádat o bibliografickou či faktografickou informaci prostřednictvím bezplatné služby **Ptejte se knihovny**. Téměř každý občan může vznést dotaz na knihovnu prostřednictvím formuláře na webu, knihovna stručně odpoví do 48 hod. Tato služba je určena pro zodpovídání jednoduchých dotazů. Zajímavé dotazy a odpovědi jsou k dispozici na webu Národní knihovny ČR.

<https://www.ptejteseknihovny.cz/>

Poskytování informací knihovnami se odvíjí od informačních zdrojů, které knihovny mají k dispozici. Informační zdroje můžeme rozdělit na:

a) dokumentové

Knihovny zajišťují především přístup k dokumentům v tištěné a elektronické podobě (monografie, noviny a časopisy, sborníky, skripta, příručky, encyklopedie, vědecko-kvalifikační práce, mapy, hudebniny, patentové a normativní dokumenty, grafika, fotografie, filmy, gramofonové desky aj.). Tyto zdroje obsahují původní (primární) informace.

b) dokumentografické/bibliografické

Knihovny vytvářejí a uchovávají zdroje, které obsahují bibliografické záznamy. Budují katalogy, sestavují a uchovávají bibliografické soupisy, zajišťují přístup do bibliografických databází. Tyto zdroje usnadňují cestu k primárním dokumentům a informacím. Tvoří základ pro poskytování bibliografických informací.

c) faktografické

Knihovny shromažďují různé příručky a encyklopedie, zajišťují přístup do faktografických databází, případně je samy budují. Některé městské knihovny shromažďují informace, které potřebují lidé v každodenním životě, např. adresy živnostníků a firem poskytujících v daném místě určité služby či kontakty na charitativní organizace, případně informace o programu místních kulturních institucí. Tyto zdroje umožňují knihovnám poskytovat uživatelům faktografické informace.

2 Selekční údaje v záznamu

Bibliografické informace ověřujeme v bibliografických záznamech. Pod pojmem **bibliografický záznam** rozumíme soubor údajů o zpracovávaném dokumentu, vytvořený specifickými knihovnickými metodami. Umožňuje identifikaci dokumentu tím, že představuje v něm obsažené dílo, jeho vyjádření, jeho provedení do podoby dokumentu a jeho fyzickou jednotku, dále umožňuje jeho vyhledání a získání přístupu k němu.

Bibliografický záznam obsahuje:

- selekční údaje (slouží k vyhledání záznamu),
- popisné údaje (bibliografický popis, popisují konkrétní dokument, patří sem údaje o názvu a odpovědnosti, o vydání, specifické údaje u některých typů dokumentů, nakladatelské údaje, údaje fyzického popisu, údaje o edici, poznámky, standardní číslo a údaje o dostupnosti),
- obsahové charakteristiky (abstrakt, anotace),
- lokační údaje (sigla, signatura),
- exemplářové údaje (informace o jednotlivých exemplářích v dané knihovně),
- kódované údaje (informace o dokumentu v podobě kódu, např. cze – dokument v českém jazyce).

Bibliografické a faktografické informace hledáme pomocí tzv. selekčních (vyhledávacích) údajů. **Selekční údaj** je „každý prvek, podle něž lze vyhledat a identifikovat bibliografický záznam“ [1, s. 53]. Selekční údaje slouží k třídění, pořádání a vyhledávání záznamů. Mohou jimi být slova, např. jméno autora, název vydavatele, předmětová hesla, ale také číselné údaje a různé kódy, např. číslo ISBN, DOI, Mezinárodní desetinné třídění apod. Elektronické informační zdroje umožňují vyhledávání také podle některých popisných údajů (místo vydání, název vydavatele, rok či datum vydání, název edice, identifikátory jako číslo ISBN či ISSN).

Selekční údaje dělíme na:

1. jmenné

Jedná se o formální údaje v záznamu: jména původců (fyzických osob či korporací), název publikace, název vydavatele, rok vydání, název edice, signatura, systémové číslo, různé identifikátory (např. ISBN, ISSN, DOI).

2. věcné

Jedná se o údaje vyjadřující obsah díla.

Rozlišujeme

a) systematické selekční údaje

Např. znaky Mezinárodního desetinného třídění. Jedná se o uměle vytvořené vyhledávací nástroje.

b) předmětové

Jsou založeny na přirozeném jazyku, např. předmětová hesla, klíčová slova, deskriptory, slova z abstraktu či anotace.

V záznamech lze obvykle hledat podle těchto selekčních (vyhledávacích) údajů:

(Pamatujte si – důležité pro splnění úkolu při zkoušce.)

- jméno autora,
- slova z názvu a podtitulu,
- místo vydání (vyhledatelné v některých systémech, obvykle používáno při vyhledávání ve spojení s dalšími údaji),
- slova z názvu vydavatele,
- rok vydání (obvykle ve spojení s dalšími údaji),
- předmětová hesla, klíčová slova, deskriptory z tezaurů,
- slova z názvu edice,
- identifikátory, např. ISBN, ISSN, číslo České národní bibliografie,
- signatury (lze v některých katalozích, záleží také na systému stavění fondu).

Některé systémy umožňují omezit dotaz podle dalších kritérií, např. druhu dokumentu, jazyka, země vydání či žánru. Podle těchto údajů lze hledat např. v systému ALEPH. Ve většině systémů nelze v záznamech podle těchto kritérií hledat samostatně.

Při zkoušce budete určovat obecně všechny možné přístupové body v bibliografickém záznamu bez ohledu na možnosti jednotlivých databází či automatizovaných knihovnických systémů. Jedná se o údaje, které slouží k pořádání a vyhledávání dokumentů či informací v databázích, k vytváření rejstříků a různých souborů. Nebudete rozlišovat, zda se jedná o údaj používaný pro vyhledávání či pro zpřesňování dotazu.

Při vytváření bibliografických záznamů je nutné respektovat určitý formát. Jedná se o strukturu dat pro strojové zpracování. Respektování určitého **formátu** má význam pro výměnu dat mezi různými automatizovanými systémy. Knihovny v České republice většinou dodržují formát **MARC21**.

Ve formátu MARC se rozlišují tyto základní bloky:

- 0XX Kontrolní informace, identifikační čísla, kontrolní pole, klasifikační znaky atd.
- 1XX Hlavní záhlaví.
- 2XX Názvy a údaje o vydání, nakladatelské údaje atd.
- 3XX Údaje fyzického popisu atd.
- 4XX Údaje o edici.
- 5XX Poznámky.
- 6XX Věcné selekční údaje.
- 7XX Vedlejší záhlaví s výjimkou předmětů a edic; propojovací pole.
- 8XX Vedlejší záhlaví pro edici; knihovní jednotky atd.
- 9XX Pole pro národní použití.

Knihovny v České republice, pokud chtějí přispívat do Souborného katalogu ČR (CASLIN), musejí zasílat záznamy, jež obsahují povinně určitá pole. V této souvislosti mluvíme o **minimálním a doporučeném záznamu**.

V případě zájmu o strukturu minimálního a doporučeného záznamu najdete další informace zde:

<https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/minimalni-doporucene-zaznamy-rda-marc-21>

Minimální záznam pro textové monografické zdroje:

<https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/minimalni-zaznam-rda-marc-21-pro-textove-monograficke-zdroje>

Minimální záznam pro textové seriálové zdroje:

<https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/minimalni-zaznam-rda-marc21-pro-textove-serialove-zdroje>

Zájemci o jmennou katalogizaci se mohou přihlásit do e-learningového katalogizačního kurzu Národní knihovny ČR:

<https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/katalogizacni-politika/prihlaseni-kurz>

Lze si také stáhnout výukový materiál Zpracování jmenného záznamu dle platných standardů:

https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/souboryMZK/pdf/08_jmenný_popis_skripta_fin_hv_09.pdf

Instrukce ke katalogizaci:

<https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda>

Při určování selekčních údajů v minimálním záznamu je třeba věnovat pozornost těmto polím:

(Důležité)

- 020 ISBN / 022 ISSN,
- 041 kód jazyka,
- 044 kód země vydání,
- 072 kód předmětové kategorie,
- 080 Mezinárodní desetinné třídění,
- 100 hlavní záhlaví – osobní jméno,
- 110 hlavní záhlaví – jméno korporace,
- 111 hlavní záhlaví – jméno akce,
- 245 údaje o názvu,
- 246 variantní názvy,
- 264 místo vydání, jméno nakladatele, datum vydání,
- 655 žánr/forma,
- 700 vedlejší záhlaví – osobní jméno,
- 710 vedlejší záhlaví – jméno korporace,
- 711 vedlejší záhlaví – jméno akce,
- 780 předcházející název seriálu,
- 785 následující název seriálu.

Poznámka:

Název edice není selekčním údajem, pokud je uveden v poli 490 (součást minimálního záznamu). Název edice slouží jako selekční údaj, jestliže je uveden v poli 830, které není součástí minimálního záznamu.

2.1 Selekční údaje v záznamu monografie

(Důležité, selekční údaje budete určovat při zkoušce).

LDR	-----nam-a22-----i-4500
001	nkc20182979850
003	CZ-PrSKC
005	20180724161747.0
008	180213s2018----xr-abche-----000-0-cze--
020	a 978-80-907141-0-6 q (vázáno)
040	a BOA001 b cze e rda
0410	a cze b eng b ger
072 7	a 626/627 x Vodní stavitelství. Vodní hospodářství 2 Konspekt 9 19
080	a 626.1 2 MRF
080	a 502.21(1-751.4) 2 MRF
080	a 904:62 2 MRF
080	a (437.32-191.2) 2 MRF
080	a (437.32) 2 MRF
080	a (282.243.7) 2 MRF
080	a (048.8) 2 MRF
1001	a Cenek, Pavel 4 aut
24510	a Bařův kanál : b od myšlenky k nápadu / c autoři publikace Pavel Cenek, Jana Kučerová, David Veselý, Ludmila Kovářová, Čestmír Daňhel, Radim Frajt, Martin Marek
250	a 1. vydání
264 1	a Brno : b Povodí Moravy, c 2018
300	a 175 stran : b ilustrace (převážně barevné), 1 mapa, portréty, faksimile ; c 28 cm + e 1 mapa (70 x 49 cm, složeno na 18 x 25 cm)
336	a text b txt 2 rdacontent
336	a statický obraz b sti 2 rdacontent
338	a svazek b nc 2 rdacarrier
338	a list b nb 2 rdacarrier
504	a Obsahuje bibliografii
546	a Anglické a německé resumé
655 7	a fotografické publikace 7 fd132276 2 czenas
655 9	a surveys 2 eczenas
655 9	a photographic works 2 eczenas
7001	a Kučerová, Jana 4 aut
7001	a Veselý, David 7 xx0225455 4 aut
7001	a Kovářová, Ludmila 4 aut
7001	a Daňhel, Čestmír 4 aut

7001	a Frajt, Radim 4 aut
7001	a Marek, Martin, d 1978- 7 mzk2010569805 4 aut
910	a ABA001 x nkc20182979850 p prezenčně w l
910	a ABA010 x kpw01204494 b 530 T 00462 p prezenčně w l
910	a BOA001 x nkc20182979850 b 3-1404.802 w l

2.2 Selekční údaje v záznamu seriálu

(Důležité. Selekční údaje budete určovat při zkoušce).

LDR	-----nas-a22-----i-4500
001	cps19950356412
003	CZ-PrSKC
005	20180206160000.0
008	900715c19459999xr-mr-p-----0---b0cze--
022	a 0025-5440
040	a ABA001 b cze d ABA001 d OLA001 d BOA001 e rda
072 7	a 0/9-053.2 x Literatura pro děti a mládež (naučná) 2 Konspekt 9 26
080	a 050 2 MRF-sel
24500	a Mateřídouška : b časopis pro malé čtenáře
264 1	a Praha : b Mladá fronta, c 1945-
26421	3 2016 a Praha : b Serafico investment s.r.o.
26431	3 2016- a Praha : b CN Invest a.s.
300	c 28 cm
310	a 1x měsíčně
336	a text b txt 2 rdacontent
337	a bez média b n 2 rdamedia
338	a svazek b nc 2 rdacarrier
3620	a Roč. 1, č. 1 (1945)-
500	a Podnázev dříve: Čtrnáctideník pro nejmenší čtenáře; Časopis pro nejmenší čtenáře
500	a Podnázev od r. 2003: časopis pro každého, kdo se nebojí číst
500	a Podnázev od r. 2004: časopis plný čtení, her a poznání
500	a Podnázev od r. 2006: časopis pro děti od 7 let
591	a Zkontrolováno podle pravidel RDA
655 7	a časopisy pro děti 7 fd133948 2 czenas
910	a ABA001 o 2018 x cps19950356412 b 54 D 9605 r 1945- w l
910	a ABA012 o 2017 b 254 r 1989- p Sukova knihovna
910	a ABD103 q v x 000330927 r 1953-1954,1976-1977 s 10, 33 w l
910	a ABE336 q v x 062989 r 1947-48,49-51,71-72 s 3-4, 6-7, 27 w l
910	a BOA001 o 2018 x cps19950356412 b 02350-0195.476 b CDR-1284.229 r 1945- s 1- w l

3 Katalog Library of Congress

(Důležité. U zkoušky budete hledat v tomto katalogu překlady českých děl.)

Kongresová knihovna ve Washingtonu (zkráceně uváděna často jako LC) patří mezi největší knihovny na světě. Její elektronický katalog obsahuje přibližně 19 milionů záznamů. Při hledání publikací si zkontrolujte, zda hledáte skutečně v katalogu knihovny, nepoužívejte vyhledávací pole pro hledání na webu LC.

Web LC: <https://www.loc.gov/>

Katalog LC: <https://catalog.loc.gov/>

Katalog nabízí tyto **vyhledávací masky**:

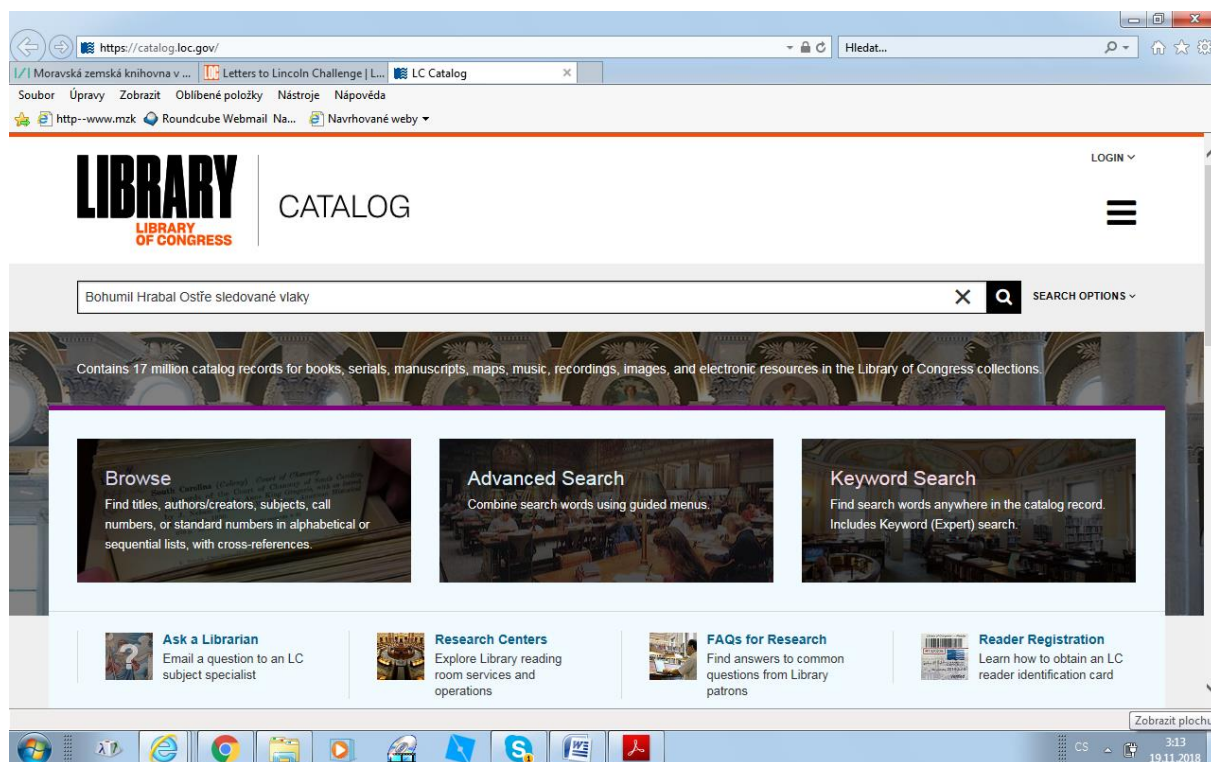
- jednoduché vyhledávání,
- pokročilé vyhledávání
(Advanced Search, možnost kombinace různých operátorů a hledání v různých polích, možnost zpřesnění dotazu),
- hledání dle klíčových slov
(Keyword Search, hledání slov z různých polí, možnost expertního vyhledávání a dalšího zpřesnění dotazu),
- rejstříky (Browse, abecední seznamy).

Vyhledávací možnosti:

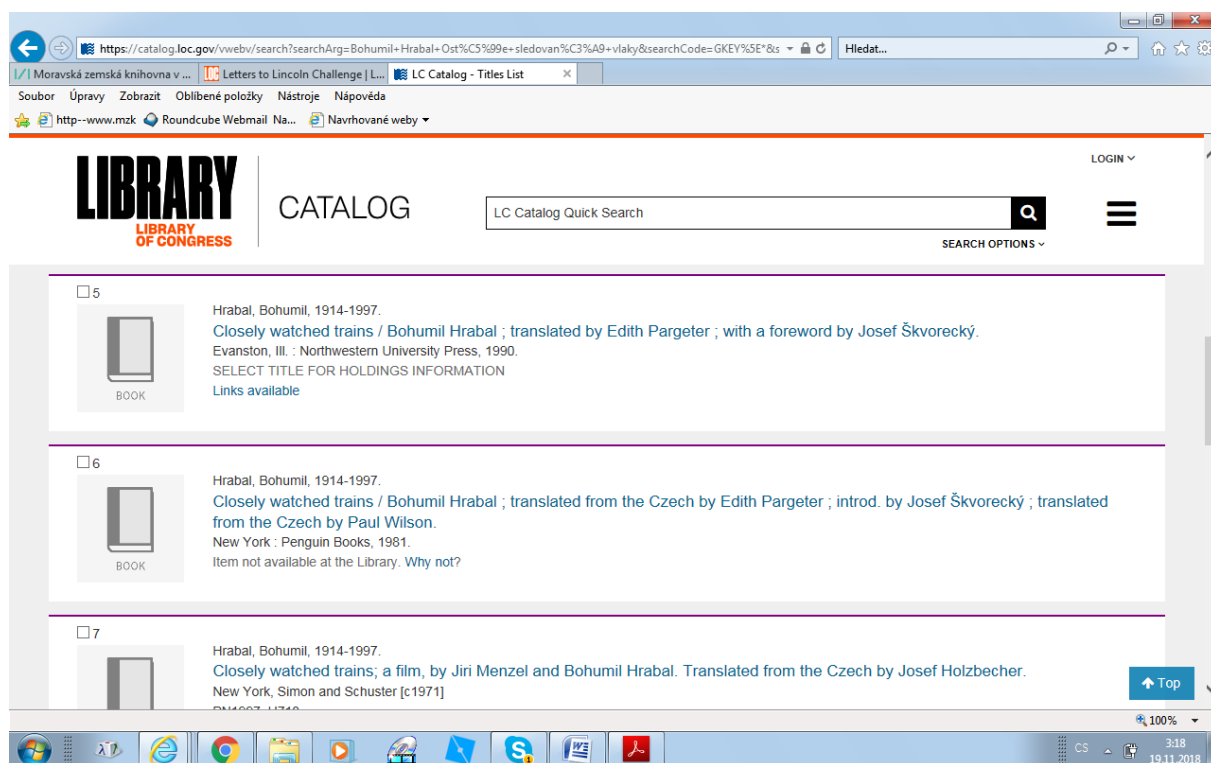
- a) Lze používat otazník jako náhradu za libovolný počet znaků a procenta jako náhradu za jeden znak. Otazník a procenta je možné napsat ve slově a na konci slova.
- b) Je možné uvést frázi do oboustranných horních uvozovek.
- c) V základní vyhledávací masce nelze používat booleovské operátory. Složité dotazy je nutné formulovat v pokročilé vyhledávací masce nebo v rešeršní masce pro expertní vyhledávání v rámci hledání dle klíčových slov (Keyword Search, vybrat „expert“).
- d) Číslo ISBN je nutné psát bez pomlček, číslo ISSN se naopak píše s pomlčkou.

Při hledání překladů konkrétních děl českých autorů obvykle stačí zadat dotaz v základní vyhledávací masce. Někdy je vhodné používat pokročilou rešeršní masku a hledání podle unifikovaného názvu (uniform title). **Unifikovaný název** představuje často standardizovanou podobu názvu díla, jedná se o nejznámější, konvenční název publikace.

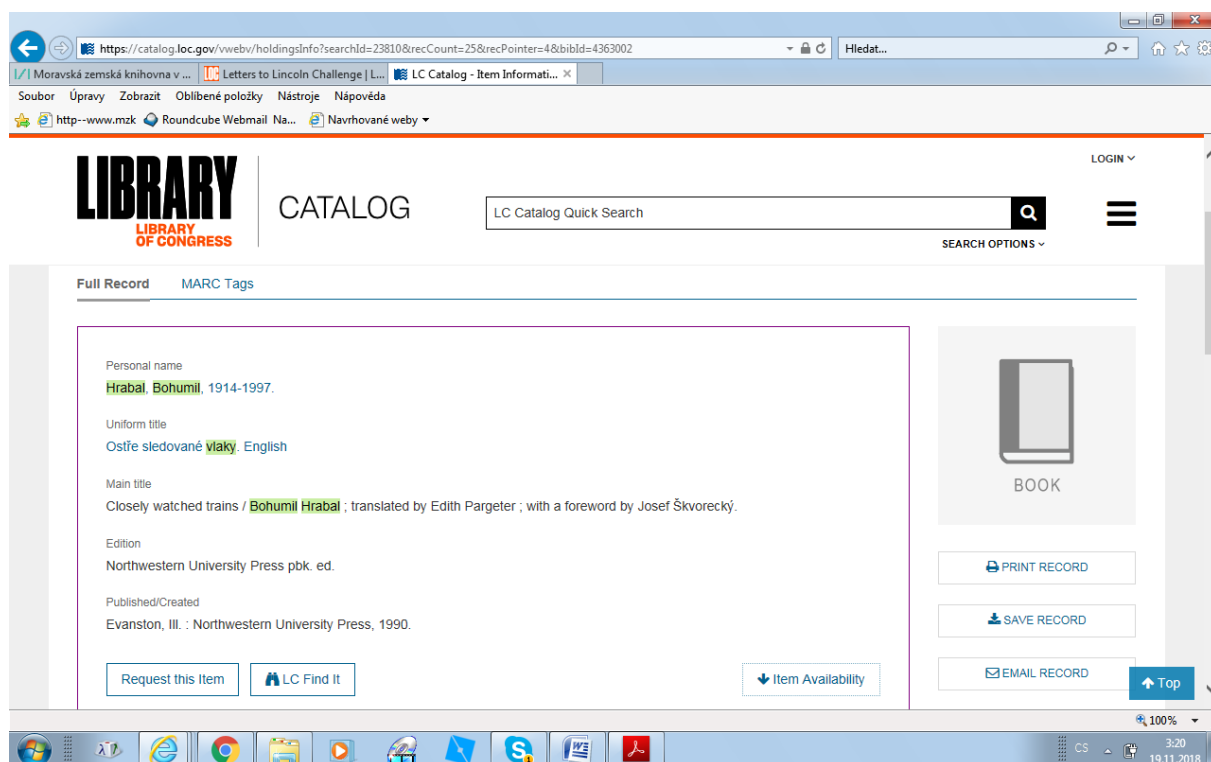
Vybrané záznamy lze tisknout, ukládat či odeslat e-mailem. Systém umožňuje také vygenerovat stručné záznamy.

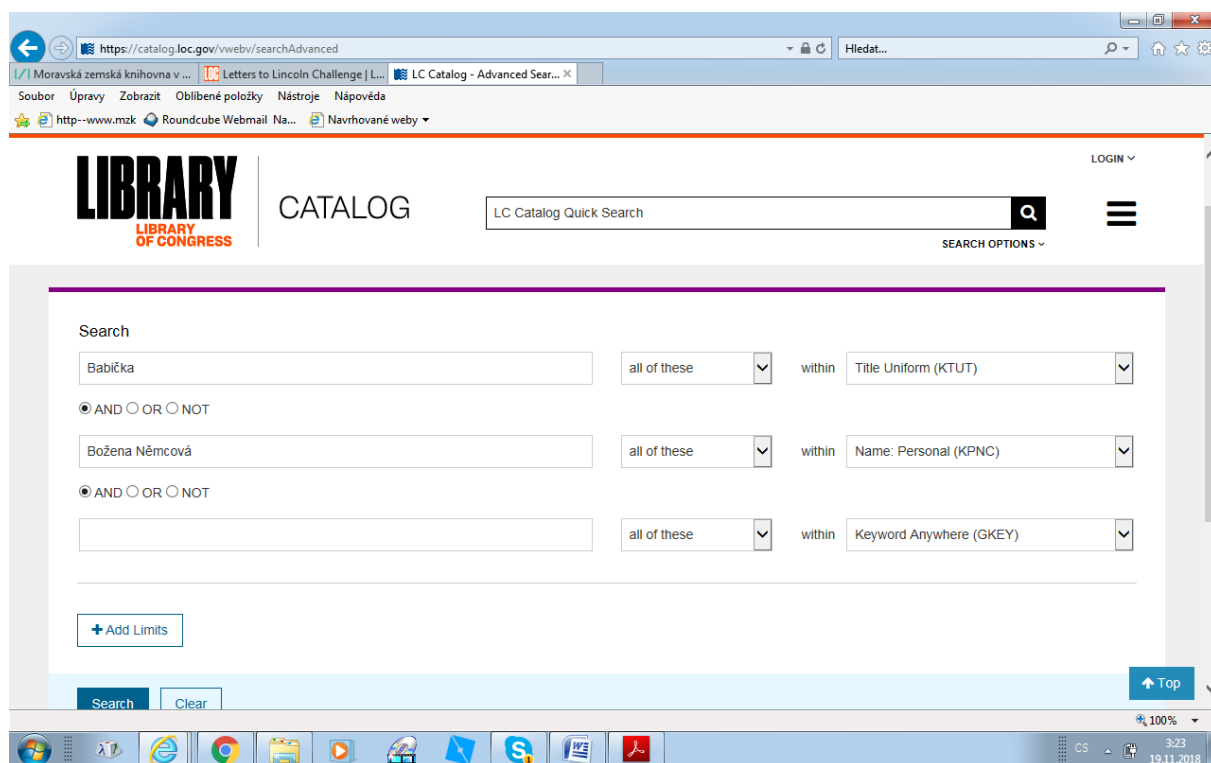
Obr. č. 1: Katalog Library of Congress – základní vyhledávání

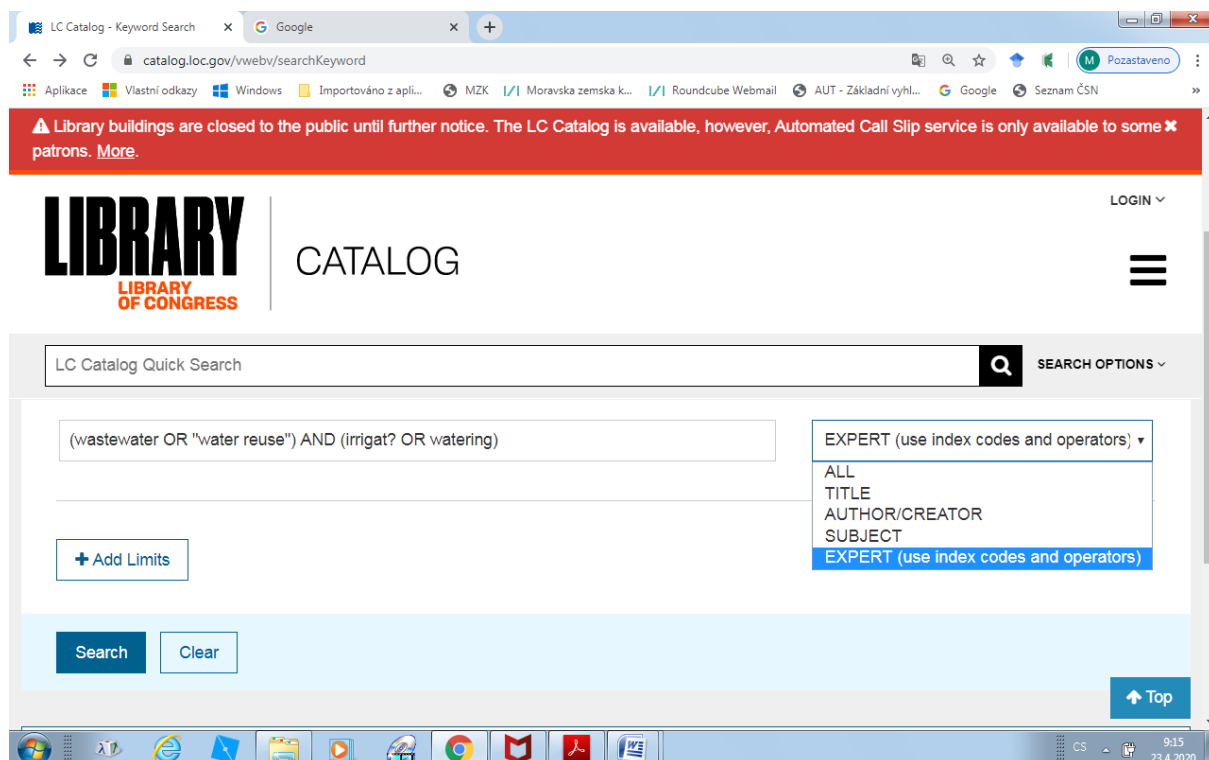
Obr. č. 2: Katalog Library of Congress – výsledky vyhledávání

Obr. č. 3: Katalog Library of Congress – záznam

Obr. č. 4: Katalog Library of Congress – pokročilé vyhledávání

Obr. č. 5: Katalog Library of Congress – Keyword Search – expertní vyhledávání

Další zahraniční zdroje informací o dokumentech v knihovnách

The British Library

<https://www.bl.uk/>

http://explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?vid=BLVU1

Karlsruher Virtueller Katalog

<https://kvk.bibliothek.kit.edu/>

WorldCat

<https://www.worldcat.org/>

Odkazy na knihovny v celém světě

<http://www.lib-web.org/>

Odkazy na zahraniční souborné katalogy a portály

<https://www.caslin.cz/caslin/odkazy/zahranicni-souborne-katalogy>

Dobrovolné úkoly k procvičování

Najděte v katalogu Kongresové knihovny překlady těchto děl vydaných v češtině:

1. Bohumil Hrabal: *Ostře sledované vlaky*.
2. Jaroslav Hašek: *Osudy dobrého vojáka Švejka*.
3. Josef Škvorecký: *Hříchy pro pátera Knoxe*.
4. Josef Škvorecký: *Prima sezóna*.

Literatura

1. ČSN ISO 5127 *Informace a dokumentace*. Praha: Český normalizační institut, 2003, 159 s. Třídící znak 01 0162.
2. KTD – Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003– [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: https://aleph22.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=ktd
3. *Veřejná infotéka: občanské informace a veřejné knihovny: materiály vzdělávacího semináře pořádaného Německým knihovnickým institutem a úvod do zřizování infoték ve veřejných knihovnách*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 1998, 116 s. ISBN 80-7050-293-2.